

УДК 330.341.

Васильєв О.В.,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри
менеджменту міського та регіонального розвитку
Харківська національна академія міського господарства

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ І ЙОГО ФІНАНСОВОЮ ІНФРАСТРУКТУРОЮ

Постановка проблеми. Однією з важливих умов економічного зростання регіону є розвинена фінансова інфраструктура, яка ефективно задовольняє фінансові потреби господарюючих суб'єктів, сприяє підтримці стійких темпів економічного розвитку, зниженню соціальної нерівності, підвищенню рівня життя населення. В основі розвитку сучасної ринкової інфраструктури регіону лежить система фінансових інститутів та фінансових ринків. Стратегічні цілі розвитку української економіки ставлять перед фінансовим ринком конкретні завдання підвищення конкурентоспроможності регіонів, притоку до них масштабних інвестицій, забезпечення соціальної стабільності. Одним із першочергових стратегічних завдань вважається створення сильної фінансової системи регіону, заснованої на ключових регіональних фінансових інститутах, що, у свою чергу, буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності областей і їх стійкому розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам співвідношення розвитку інституцій фінансової інфраструктури регіону і його економічних показників присвятили свої роботи такі науковці, як Беленький П.Ю. [1], Грудзевич У.Я. [2], Іншаков О.В. [4], Комаров М.П. [5], Кузнецов Н.Г. [6], Мельник А.Ф. [7], Шевчук В. А. [8].

Аналізуючи праці цих та інших українських і зарубіжних вчених, можна зробити висновок щодо причин незабезпечення виконання інфраструктурних функцій. А саме:

- різний ступінь міцності вертикальних зв'язків за різними видами інститутів фінансової інфраструктури (найбільш міцні в інститутах, що займаються збором податків) [4; 6; 2];
- більш рівномірне розміщення по регіонах тих фінансових інститутів, які забезпечують рух бюджетних фінансових потоків [5; 7; 1];
- різний ступінь саморегуляції за різними видами фінансових інститутів [4; 8];
- перевага в недержавній підсистемі фінансової інфраструктури банків і страхових організацій [4; 5; 2];
- здійснення розрахунків між господарюючими суб'єктами переважно в рамках платіжної системи НБУ [7; 1; 8];
- різний ступінь регламентації функціонування фінансових інститутів (найбільше жорстко контролюється діяльність комерційних банків) [5; 6; 2; 1];
- існування необґрунтованих розбіжностей між територіальними підрозділами організацій, що становлять державну підсистему фінансової інфраструктури [6; 2];
- диспропорції в розвитку фінансової інфраструктури по регіонах [4; 1];
- концентрація фінансових інститутів у м. Києві (за винятком кредитних споживчих кооперативів) [7; 8];
- недержавна підсистема фінансової інфраструктури в основному представлена кредитними організаціями і їхніми філіями [5; 7].

Дані проблеми потребують подальших досліджень та наукових розробок.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження взаємозв'язку між рівнями розвитку економічного стану регіону і його фінансовою інфраструктурою.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку автора, усі вищезгадані особливості сучасного стану фінансової інфраструктури стійко відтворюються механізмом її функціонування. Основну роль у недержавній підсистемі відіграють великий бізнес і держава. Насамперед це стосується банків. Вони завдяки своїй ресурсній перевазі над іншими інститутами й залученню у фінансово-промислові групи стають основою розвитку інших інститутів фінансової інфраструктури. Ця закономірність не діє тільки стосовно сільської кредитної кооперації, яка розвивається за рахунок адміністративного ресурсу.

Пріоритетним напрямом державного регулювання фінансової інфраструктури повинно стати забезпечення її відповідності потребам підприємницької діяльності, зокрема малого бізнесу, через підвищення капіталізації складових фінансової інфраструктури, мінімізацію ризикових угод, поширення конкурентного середовища. Два перші завдання вирішуються методами прямого державного впливу за рахунок підвищення мінімуму статутного капіталу й регламентації надання послуг.

Розвиток конкуренції можна забезпечити через фактичну зміну критеріїв оцінки припустимого рівня концентрації виробництва в бік підвищення. Достатнім визнається незначний ступінь конкуренції. При цьому, один з ймовірних шляхів її розвитку – між інституціями фінансової інфраструктури та міжрегіональними відносинами.

Вирішити ці завдання можна методами прямого державного регулювання, наприклад, увести вимоги до структури залученого капіталу в розрізі дрібних і великих інвесторів, підвищити контроль за рухом інформаційно-фінансових потоків та афілійованих зв'язків між господарськими суб'єктами. Але ці міри дорогі й малоефективні. Функціонування ж фінансових інститутів у конкурентному середовищі припускає організацію роботи таким чином, що при наданні фінансових послуг повинна враховуватися специфіка роботи конкурентів, що може забезпечити конкурентні переваги при залученні клієнтів. Але в цьому випадку потрібно реформувати існуючі методи й інструменти розвитку фінансової інфраструктури, тому що останні не дозволяють вирішувати в достатньому обсязі поставлені урядом України завдання щодо її вдосконалення. Для достатнього впливу фінансової інфраструктури на соціально-економічний розвиток України необхідно стимулювати не тільки її фінансове становище. Варто також розширювати:

- конкурентне середовище між інститутами фінансової інфраструктури регіону, щоб забезпечити позитивні обставини здійснення фінансових потреб, а саме підвищити темпи розвитку виробництва й споживання;

- різноманіття та рівномірність фінансових послуг, що надаються, для формування умов задоволення фінансових потреб приватних фірм і домогосподарств як економічних агентів;

- інформованість потенційних інвесторів щодо реалізації завдань як базової складової розвитку інвестування.

Ці напрямки, хоча й відповідають завданням розвитку фінансової інфраструктури, поставленим урядом України, фактично залишаються добрими намірами, поки не будуть використані адекватні інструменти, які могли б їх реалізувати. У зв'язку із цим, необхідно вдосконалювати непрямі методи й інструменти державного регулювання фінансової інфраструктури для досягнення більше гармонічного впливу на зміни комерційного сегмента вітчизняної економіки.

Слід зазначити, з огляду на рівень розвитку фінансової інфраструктури регіонів України, їх системної кризи й неможливості за їх допомогою організовувати фінансування великих, довгострокових проектів і програм, саме фінансові інститути, які здатні залучати в регіон додаткові ресурси, доцільно розташовувати за кордоном. Таке розміщення дозволяє здійснювати побудову фінансових мультиплікаторів, створювати можливість розміщення щодо дешевих ресурсів під забезпечення різних інструментів і гарантій, різних рівнів прибутковості й інвестиційних ризиків, але це повинно бути комплексним, доцільним напрямком з боку державної інфраструктури регіону, що здійснюється під їх контролем.

За останні роки відбулися істотні зміни в умовах життя населення, збільшилися реальні грошові доходи, зросла заробітна плата, змінилася система соціального захисту, однак це поки слабо відображається на якості життя більшості людей похилого віку. Необхідне продовження пенсійної реформи, досягнення порівнянного з найбільш розвиненими країнами коефіцієнта заміщення пенсією заробітної плати. Вона не може бути розподільним механізмом – основна частина, безумовно, повинна залучатися безпосередньо від населення через недержавні пенсійні фонди і страхування життя.

Банки можуть ефективно сприяти державі в підвищенні рівня доходів і якості життя населення. Ключові сегменти, що забезпечують «соціальний ліфт», – це іпотека, яка створює умови для підвищення доступності житла, і освітні кредити, що працюють на професійне зростання українських громадян. Активізація кредитних і ощадних операцій населення працює на підвищення відповідальності громадян за свій добробут через формування навичок керування особистими фінансами.

Отже, вважається за потрібне підтвердити наявність взаємозв'язку між фінансовою інфраструктурою і рівнем економічного розвитку регіону за допомогою методів економіко-математичного моделювання. Підсумки стандартизації регіонів України за рівнем економічного розвитку наведено на рис. 1.

Виходячи з результатів проведених розрахунків, можна зазначити, що розподіл регіонів за рівнем їх економічного розвитку дуже схожий з розподілом за рівнем розвитку інститутів регіональної фінансової інфраструктури.

Для підтвердження означених припущень доцільно застосувати коефіцієнт кореляції рангів, який використовується тоді, коли необхідно дати швидку оцінку зв'язку двох ознак без використання складних розрахунків та при наявності (можливості) бальної оцінки рівня показників.

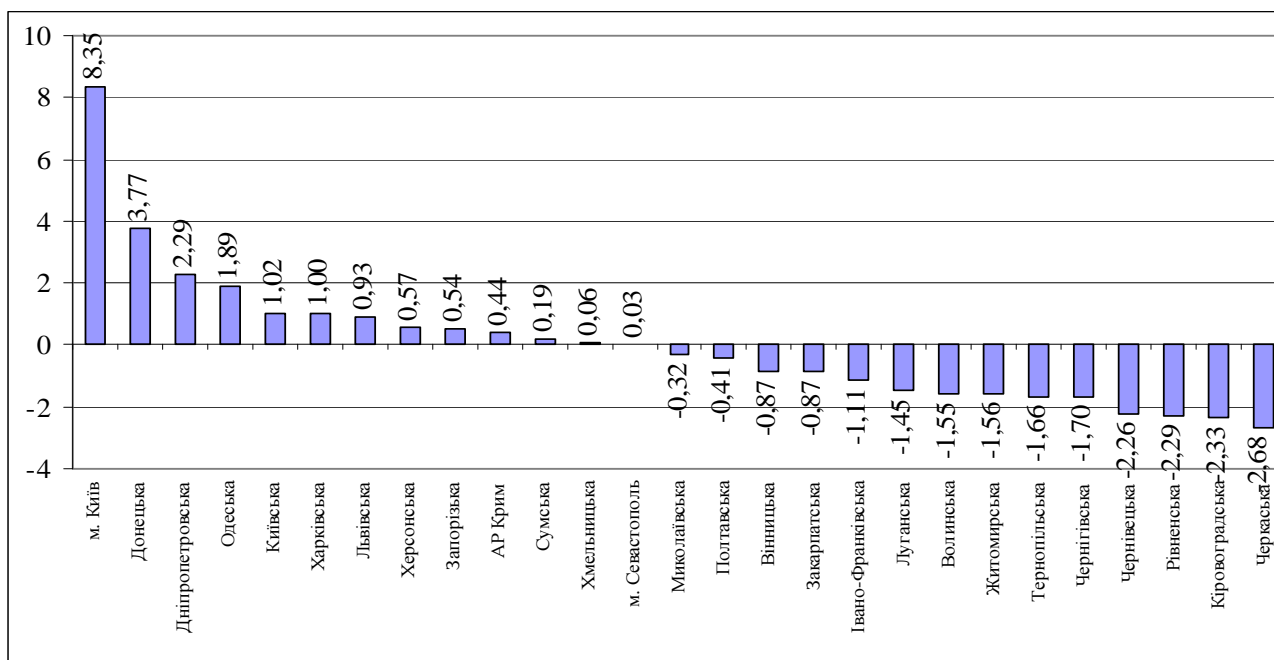

Рис. 1. Підсумки стандартизації регіонів України за рівнем економічного розвитку
 Джерело: Розроблено автором за даними державної служби статистики України [3]

Виходячи з проведених автором розрахунків, можна зробити висновок, що зв'язок між розвитком інститутів регіональної фінансової інфраструктури та рівнем розвитку економіки регіонів існує, він прямий за напрямком і дуже тісний:

$$r = \frac{357,57}{\sqrt{1241,21 \cdot 134,99}} = \frac{357,57}{409,334} = 0,87355 \quad (1)$$

Іншими словами, ступінь розвитку економіки регіону на 76,31% обумовлений рівнем розвитку інститутів регіональної фінансової інфраструктури (рис. 2).

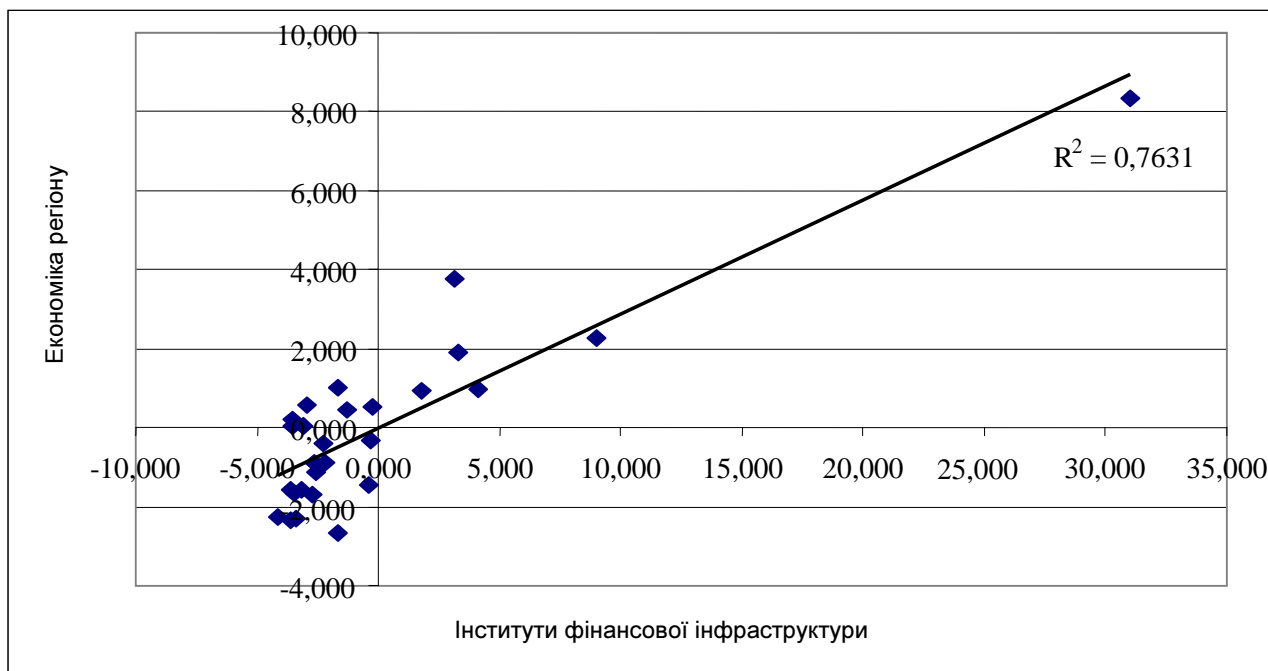

Рис. 2. Взаємозв'язок між рівнями розвитку інститутів регіональної фінансової інфраструктури і економіки регіонів

Джерело: Розроблено автором за даними державної служби статистики України [3]

Можна зазначити напрямки вдосконалення взаємовідносин фінансової інфраструктури та економічного розвитку на регіональному рівні. По-перше, це заходи щодо підвищення фінансової грамотності населення. По-друге, створення умов для зростання депозитів на рахунках населення й загального підвищення якості життя. По-третє, підвищення доступності фінансових послуг. Тобто сьогодні регіонам України необхідна розгалужена фінансова інфраструктура як для забезпечення соціальних гарантій, так і для сприяння соціальному розвитку – вертикальної мобільності, формування середнього класу, реалізації підприємницьких здатностей українських громадян.

Треба зазначити, що фінансова інфраструктура регіону на приріст валового регіонального продукту (ВРП) впливає в декількох аспектах. Крім впливу, властивого всім іншим галузям (створення робочих місць і сплата податків), вона дозволяє використовувати специфічні фактори економічного зростання й забезпечує за рахунок цього одержання синергетичного ефекту.

Чинники взаємного впливу фінансової інфраструктури на рівень економічного розвитку регіону визначені на рис. 3.

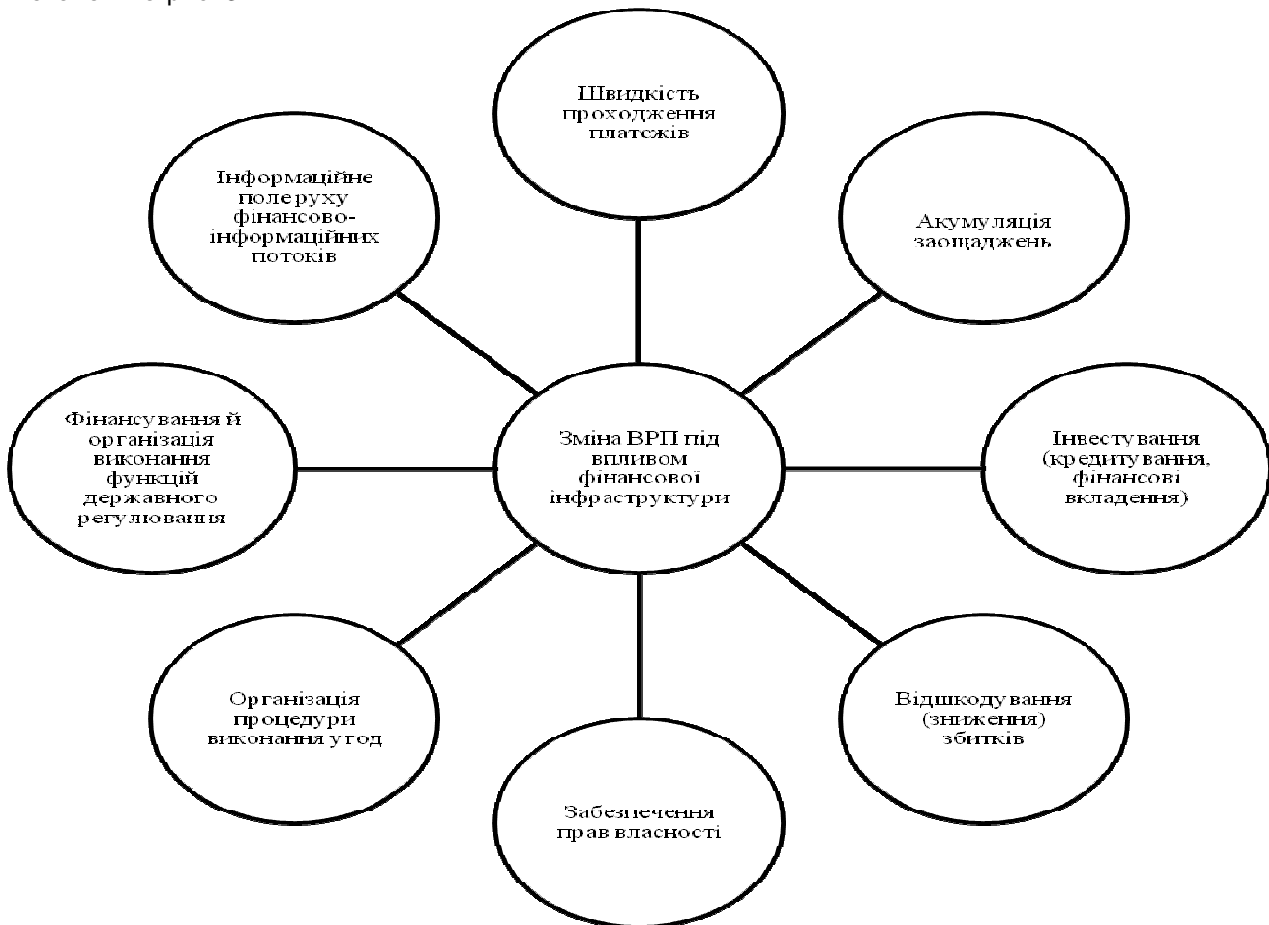

Рис. 3. Фактори впливу фінансової інфраструктури на соціально-економічний розвиток регіону

Джерело: розроблено автором

Як видно з рис.3, основними факторами впливу фінансової інфраструктури на соціально-економічний розвиток регіону є: фінансування й організація виконання функцій державного регулювання; інформаційне поле руху фінансово-інформаційних потоків; організація процедури виконання угод; забезпечення права власності; відшкодування (зниження) збитків; інвестування; акумуляція заощаджень; швидкість проходження платежів.

Висновки з даного дослідження. Отже, для пом'якшення диспропорцій розвитку фінансової інфраструктури регіонів з метою підвищення її ефективності необхідне здійснення комплексу завдань:

а) вирівнювання умов функціонування різних недержавних інститутів фінансової інфраструктури:

– введення єдиного порядку відкриття філій, представництв, додаткових офісів по всіх фінансових інститутах, що повинен бути обов'язковим як при створенні, так і при закритті клієнтської мережі;

– збільшення масштабності діючої системи гарантії внесків, аналогічної реалізованій для комерційних банків, на всі елементи інвестиційного сектору фінансової інфраструктури, для того щоб зробити їх рівною мірою інвестиційно привабливими;

б) уникнення диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів через:

– диверсифікованість філій фінансових інститутів залежно від рівня розвитку виробництва й споживання в регіоні за рахунок надання податкових пільг, різних видів допомоги (виділення приміщення та ін.), створення сприятливого ділового клімату, прямої кооперації адміністрації й бізнесу для реалізації спільних проектів. У цей час агентами всіх видів фінансових інститутів у регіонах в основному виступають банки, тому зазначені види державної підтримки створюють додаткові можливості для розширення кола фінансових послуг, що надаються;

– більш ефективний вплив органів державної й регіональної влади на соціально-економічний розвиток регіонів;

– створення фондів агентств як комплексних представництв різних фінансових фірм;

в) створення єдиного на рівні держави інформаційного поля функціонування фінансової інфраструктури, що включає в себе для недержавної підсистеми фінансової інфраструктури інформацію про кількість фінансових інститутів, характеристику основних проведених операцій для кредитних споживчих кооперативів, професійних учасників ринку цінних паперів, недержавних пенсійних фондів, інвестиційних фондів.

Література

1. Беленький П. Ю. Фінансовий ринок та його інфраструктура в умовах глобалізації: проблеми, перспективи, регіональні аспекти / П. Ю. Беленький, В. І. Шевченко-Марсель, О. О. Другов. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2003. – 48 с.
2. Грудзевич У.Я. Перспективи розвитку регіональної інфраструктури фінансового ринку / У. Я. Грудзевич // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Економічні проблеми розвитку виробництва регіону : щорічник наукових праць. – Львів: НАН України, Інститут регіональних досліджень, 2001. – Вип. XXXI. – С. 620–631.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Иншаков О.В. Инфраструктура рыночного хозяйства: системность исследования / О.В. Иншаков, Е.Г. Русакова // Вестник С.Петербург. ун-та. Сер. 5. – 2005. – Вып. 2. – С. 28-37.
5. Комаров М.П. Инфраструктура регионов мира / М.П. Комаров. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2000. – 341 с.
6. Кузнецов Н.Г. Инфраструктурный комплекс торговли как элемент целостной общественной системы экономики региона : проблемы формирования / Н.Г. Кузнецов, В.П. Федько, С.М. Ганус // Актуальные проблемы хозяйственной практики. – 2005. – № 4. – С. 77-84.
7. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення : монографія / за ред. проф. Мельник А.Ф. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 608 с.
8. Шевчук В.А. Международные финансовые институты: политика в секторе экономической инфраструктуры / В.А. Шевчук. – М. : Анкил, 1999. – 104 с.